

СТАНОВИЩЕ

от

доц. д-р Валентина Георгиева Ганева-Райчева,
Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН,
научна специалност „Фолклористика”, професионално направление

3.1. Социология, антропология и науки за културата

върху научните трудове за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „професор” по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (фолклористика), обявен в Държавен вестник, бр. 63 от 18.08.2015, с кандидат доц. д-р Пламен Георгиев Бочков

В конкурса за академичната длъжност „професор” доц. д-р Пламен Бочков кандидатства с една монография „Веда Словена – 140 години по-късно” (София: НБУ, 2015. 314 с.), три учебника (два публикувани и един под печат), 20 публикации, участия с доклади в научни форуми, научно съставителство на поредици и сборници, научно ръководство на докторанти и дипломанти, с определена преподавателска активност, административна и организационна ангажираност.

Изследователска дейност и резултати. Монографията „Веда Словена – 140 години по-късно” е нов поглед върху едно от най-спорните произведения в нашата културна история. Авторът убедително аргументира друг възможен прочит на текстовете в двата тома, свързан с тезата, че „Веда Словена” е оригинално творчество на „една общност със сложна историческа съдба”. Според изследователя текстовете съставят митологичната история на българите мюсюлмани, която предлага обяснение за произхода и различието на общността, аргументира идеята за нейната уникалност.

Ще открия някои от аргументите за иновативността на монографичното изследване и убедителността на авторовите рефлексии. Ученият представя аналитично многогодишната дискусия върху „Веда Словена”, като я полага в широк научен, социален и културологичен контекст. Изследването се основава на комплексен подход и се изгражда върху контекстуален и сравнителен анализ, за да се очертаят същностни въпроси, засягащи принципа на конструиране на текста и „неговата рецепция в човешката среда, която го е създала” (с. 34). За първи път е направен опит да се конструира културната среда, в която се разгръща фолклорният текст. За целта се привличат материали от архива на Ст. Веркович, записи на фолклор от други сборници на Веркович и на негови съвременници от различни краища на България, както и лично документираните от Пл. Бочков теренни материали, записвани в продължение на десетилетия. Авторовият прочит се осъществява със съвременна и адекватно избрана методология¹. Извършен е дълбинен прочит на фолклорните текстове, който разкрива уменията на изследователя да декодира епичната символна вселена. Тук ученият ни води чрез

¹ Тя включва теорията на Майкъл Хърцфелд за културната интимност и преживяването на общностната идентичност чрез културни прецеденти, идеите на Клифърд Гиърц за локалното познание и антропологичното разбиране, достиженията на контекстуалистката школа във фолклористиката.

блестящи анализи на мотивите за преселението, змесборството, населването на новата земя, раждането и женитбата на героя, кралските сватби, към заключението, че те са единен космогоничен и етногенетичен мит, разказ за „появата на племето по тези земи и неговата „културна“ роля в установяването на земеделието, изкуствата, писмеността и ритуалите”. Аргументирано е разгърната тезата, че мотивът за раждането на Уфрен юнак е вторичен по отношение на основната тема за преселението и заселването на новата земя, че певецът е демиург и праотец на общността, както и останалите герои от цикъла. Специално внимание е отделено на мотива за сватбата „като политически инструмент за сродяване на царства и привличане на нови територии” и като „поле” за поява на мотива за чудесното раждане на героя. Като се опира на последните изследвания върху „Веда Словена”, авторът аргументирано показва семантичната и функционалната връзка между песните от първия и втория том на сборника, като изразява позицията, че изказаните от други изследователи тези за единството на песните от двата тома „не си противоречат, а се допълват”.

Като резултат от анализа П. Бочков извежда два плана на разказването във „Веда Словена”. Първият е митологичната история на общността, а вторият е имитация на епично разказване в категориите и образността на юнашкия епос.

За въздействието на монографията без съмнение важно значение имат, освен креативността и провокативното мислене, и разказваческите умения на нейния автор.

Обект на траен интерес в изследванията на учения е епическата традиция, епосът като един от макросюжетите на културата, като вариант на фолклорната концепция за историята на етноса. След монографията „Непознатият юнак” (1994) темата е развита в 6 статии². Публикациите утвърждават П. Бочков като един от най-добрите български изследователи на епичното с характерни теоретичен профил и приноси. Те се отнасят до: типологията на епическата сюжетика, разкриването на кодирани в епоса ключови познания и представени типови ситуации, очертаване на поливалентния образ на героя, на юнака като генератор на епически сюжети, дефиниране на епическата концепция за героичното (съчетание от граничност и изключителност), характеризирание на епическата география. Чрез изследване на отделни мотиви (инцестът между брат и сестра, юнашкият пир) и идеи (телесната асиметрия), чрез анализ на некоментирани до момента текстове авторът аргументира старинния произход на българския юнашки епос, като го поставя в контекста на епическите традиции в Европа и Азия. Тук са важни рефлексите за специалното място на героя в епическия социум, което го определя като културен герой, като посредник между света на живите и света на мъртвите предци. Чрез своите трудове върху фолклорната епика авторът предлага една цялостна концепция за миналото и съвременното състояние на българския епос за юнаци.

² „Окоето на Полифем – телесната асиметрия в традиционната култура” (НБУ, 2000), „Братът и сестрата” (Анубис, 2002), „Функционална характеристика на българския юнашки епос. Трапезата” (Акад. изд. „Проф. Марин Дринов”, 2002), „Фолклорен епос и културна памет – граматика на пространството” (Изд. на ПУ „Паисий Хилендарски”, 2002), „Юнашкият пир” (НБУ, 2003), „Юнакът герой между „своето” и „чуждото” (СУ „Св. Климент Охридски”, 2004).

Интересът към фолклорните предания е нов, очакван, ракурс към фолклорната история и епичното. В статията „Пазители на съкровища“ (НБУ, 2005) отново се среща с нетрадиционното мислене на П. Бочков, уменията му да „разпластява“ културните текстове и да извежда скрити значения. Други изследователски теми представят анализите за развитието на науките фолклористика и етнография след 80-те години на ХХ в. („Антропология и етнология в България: в търсене на нова парадигма“, 2006), за мястото на обучението по фолклор в училището („Фолклорът в българското училище“, 2003), за еротичния фолклор на Балканите („Найда“ или българската „вита сексуалис“, 2000), за игрите на русалиите и нестинарите като екстатична игра с лечебна насоченост („Екстатичният обреден танц като зрелище и като ритуал“) и др.

Голяма част от публикациите на П. Бочков представят резултати от теренни изследвания по различни интердисциплинарни проекти, свързани с проучване на фолклорната проза, културната идентичност, културното разнообразие, миграциите, културното наследство, културния туризъм и местното развитие, с развитието на човешките ресурси. Например статиите „Родината“ в дискурса на сравнението“ (2002) и „Българските турци, изселници в Измир – идентичност, адаптация и мрежи на солидарност“ (2004) коментират наблюдения, осъществени в България и Турция, по международен проект на департамент „Антропология“. Те имат своето значение като едни от първите етнологички и антроположки наблюдения върху културата, идентичността, процесите на адаптация в друга социална и културна среда на турците с произход от България, установили се в Турция. Те са познати на научната колегия и цитирани в следващи изследвания на тази общност. Интернет като изследователски терен и Фейсбук като специфична социална мрежа се анализират в статия („Фейсбук – всичко за продан“, 2014), която също е следствие от участие в изследователски проект. Резултати от проекти системно се въвеждат в учебници и лекционни курсове на П. Бочков.

„Антропология на пола – социална роля и скрито знание“ (2001), „Антропология на околната среда“ (2003), „Рефлексивна антропология“ (2008) са публикации в поредиците на департамент „Антропология“ „Ловци на умове. Лекции по антропология“. Те насочват към други изследователски хоризонти и въвеждат във важни познавателни полета на антропологията. Представят проблематиката с оглед на международния и българския опит и възможни изследователски ракурси. Със същия характер е и статията „Пиер Бурдийо и рефлексивната антропология“ (2004) в поредицата на департамент „Антропология“ „Значими имена в антропологията. Лекции по антропология“.

Друга важна част от публикационната активност на П. Бочков представят съставените от него учебници³. Учебникът „Увод във фолклорната култура“ е създаден във връзка с едноименния курс, четен от автора в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ в периода 1996–2004 г. Книгата е основана на парадигмата за фолклора като културна система, концепция, предложена от проф. Т. Ив. Живков в началото на 70-те години на ХХ в., обогатена и превърнала се във

³ „Увод във фолклорната култура. Лекции по фолклор“ (Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2001. 275 с.); „Ние и другите. Студии по етнология“ (София: НБУ, 2009. 247 с.); „Митология и религия“ (в съавт. с Теодор Леков; под печат).

водеща в българското научно и обществено пространство. Това е първият и останал единствен у нас цялостен учебник по фолклористика, който е разработен въз основа на културологичния подход към фолклора. В съответствие със съвременните идеи и подходи, развивани в науките за човека, фолклорът се разглежда като ритуализирана и семиотично организирана култура, като единство на културни дейности и съвкупност от културни ценности, които се утвърждават по несъзнателен път и се предават във времето като наследена културна информация; като специфична комуникативна система с определени принципи на функциониране. В книгата се открояват аспекти на структурния модел на фолклорната култура, анализират се генетични и регионални измерения на фолклорните текстове. Акцент са спецификите на фолклорното знание, отношението фолклор и идентичност. Разделите за обредността и фолклорния епос представят развити идеи на автора от предишни негови публикации. Специално внимание е отделено на теренното проучване във фолклористиката, където се представя навлизането на антроположки подходи и проблематика в последните десетилетия на XX в. Книгата е важно учебно помагало. Тя се ползва широко от студенти и докторанти по фолклористика, етнология и антропология.

Учебникът „Ние” и „другите”. Студии по етнология” е във връзка с курса „Етнология на българите”. В шест глави са представени важни етнологични проблеми, свързани с осмислянето на времето и пространството в традиционната култура, ролята на устната история за конструиране на локална идентичност и поддържане на културна памет, „ние” и „другите” в ценностния аспект на културата, емигрантите като новите други, мъжкото и женското в културата и др. Тук също се представят резултати от проведени от автора теренни проучвания.

Повечето от публикациите на П. Бочков са в рецензирани научни издания на НБУ, СУ „Св. Климент Охридски, на Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН, на ПУ „Паисий Хилендарски”, сред които авторитетни поредици (МИФ, „Антропологични изследвания”) и реферирани и индексирани научни списания (например „Български фолклор”). Ученият е съставител или съсъставител на 6 научни издания (поредици или сборници) на НБУ, на ИЕФЕМ – БАН и др.

В авторската справка П. Бочков посочва доста френолно 18 цитирания на негови изследвания, но те са многократно повече. Тук вероятно е мястото, където бих препоръчала на автора да подхожда по-отговорно към своите текстове с цел избягване на буквални повторения и коректни и точни цитирания на автори и техни публикации.

Учебна и преподавателска дейност. Пламен Бочков има впечатляващ преподавателски опит: в ПУ „Паисий Хилендарски” (1996–2005), НБУ (от началото на 90-те години на XX в.), СУ „Св. Климент Охридски” и ЮЗУ „Неофит Рилски” (в периода 1996–2004). В НБУ е автор на 20 лекционни курса в бакалавърска степен в програми по хуманитаристика, антропология, социология и социална антропология, икономика, туризъм, публична администрация, чужди езици и култури, национална и международна сигурност. Има 3 лекционни курса в магистърска степен, резултат от научните му интереси към пола, половата диференциация и свързаните с нея социални роли и форми на символно господство. Преподавателят участва в 7 извънаудиторни курса и практикуми в

бакалавърски и магистърски програми. Много добър теренист, доц. Бочков предава своите умения на студентите по време на теренни проучвания в различни региони на страната, в обучителни семинари и летни школи по антропология. Като се основавам и на лични наблюдения, смятам, че П. Бочков е харизматичен лектор, който съумява да запалва и увлича със стила си на преподаване и идеите си студентите. За това свидетелства и високата оценка, дадена му от обучаващите се в НБУ млади хора. В периода 2003–2014 г. той е научен ръководител на 7 успешно защитили дипломанти (6 бакалавърски тези и 1 магистърска). Научен ръководител е на 4 докторанти, от които трима защитили успешно и 1 отчислен с право на защита.

Административна и обществена дейност. Доц. Бочков притежава организационни и лидерски качества, умее да работи в екип, да взима и реализира решения. Преподавателят има значителен административен и обществен опит, който е свързан не само с НБУ⁴.

В заключение, доц. Бочков се отличава с иновативно и концептуално мислене, със системен ум и научно любопитство, които определят интереса му към дискуссионни и неразработени теми; с леко перо и точни анализи. Научният път на изследователя е белязан с траен интерес към теорията на фолклора, генетичните и регионалните изследвания, епическата традиция, фолклорната история, половия диморфизъм, етническите и религиозните общности, съвременните социални и културни процеси и явления. Безспорни са неговите приноси в теорията и семантиката на епичното, на спецификите на фолклорното знание, в изследванията на културната памет, на трансмисията на културни модели и опит, на символните форми на културата. Публикациите му разкриват задълбоченост и аналитизъм, прилагане на актуални методи и теории в изучаването на културните феномени, разработване на нова проблематика и обогатяване на познанието чрез интердисциплинарни подходи. П. Бочков притежава солиден преподавателски опит и участва активно в подготовката на специалисти.

Въз основа на казаното по-горе, убедено препоръчвам на членовете на научното жури да изберат доцент д-р Пламен Георгиев Бочков за професор в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (фолклористика).

17.11.2015 г.

Подпис:

⁴ Съучредител е на департамент „Антропология“ (1992) и негов ръководител в периода 1999–2002 г. Други административни длъжности, които заема през годините, са: декан на Факултет за базово образование (2002–2006), заместник-ректор по учебната част, по качеството и акредитацията (2006–2012), ректор на НБУ (от 2012). Признание за научните му компетенции е включването му в работата на Специализирания съвет по социология при ВАК (член на съвета в периода 2004–2006, негов зам.-председател в периода 2007–2010). В НБУ П. Бочков организира, води или е участник в 15 годишни общоуниверситетски конференции. Участва в 4 проекта за стратегическо развитие на НБУ, като на единия е ръководител. Изнася лекции, свързани с организацията на учебния процес, с кариерното развитие на преподавателския състав и университетската администрация.